

Oahppoplána - biepmu ja dearvvašvuoda

oahppoplána

Dette er en nordsamisk oversettelse av den fastsatte læreplanteksten.
Læreplanen er fastsatt på dárogiella.

Máhttodepartemeanta mearridan láhkaásahussan 15.11.2019.
Máhttodepartemeanta mearridan eksámenortnega 29.6.2020.

Gusto 01.08.2020 rájes

Fága birra

Fága relevánsa ja guovddáš árvvut

Biebmu ja dearvvašvuohta lea guovddáš fága ovdánahttit áddejumi biebmodoalu ja dearvvašvuođa oktavuodaide. Biepmus ja dearvvašvuođas galget oahppit oahppat plánet ja ráhkadit biepmu ja vásihit borramiid ovtas earáiguin. Fága galgá váikkuhit dasa ahte oahppit ovdánahttet gelbbolašvuohta hálddašit iežaset eallima. Fága bokte galget oahppit oažžut máhtu sámi kulturárbbi birra mas biebmoárbevierut gullet oktii luondduin ja eallinvugiin iešguđet guovlluin. Danne lea mávssolaš geavahit sámi doahpágiid, dajahusaid ja muitalusaid gulahallamis ja ovtasdoaimmamis. Ráhkadit biepmu báikkálaš biebmogálvvuiguin iešguđet oktavuodain dagaha ahte oahppit ohppet birget, ja dat addá maiddái sidjiide áddejumi mat árvvut leat biebmoregiovnain. Biebmu ja dearvvašvuohta galgá leat mielde ovddideamen álbmotdearvvašvuođa, biebmoilu ja beroštumi biebmogálvvuid šláddjiivuhit ja borranvieruide servodagas. Biebmu ja dearvvašvuohta galgá arvosmahttit kreativitehta, ovtasbarggu ja čađahannávccaid.

Buot fágat galget leat mielde duohtandahkamin oahpahusa árvvuođu. Biebmu ja dearvvašvuohta galgá praktihkalaš bargguid, suokkardeami ja estehtalaš ovdanbuktinvugiid bokte váikkuhit dasa ahte oahppit ovdánahttet beroštumi ja kreatiiva ja hutkás dáidduid. Sosiála searvevuođa bokte biebmoráhkadeamis ja borramiin galgá fága leat mielde ovddideamen ovtasbarggu, áddejumi, fuola ja árvvusatnima nubbi nubbái, ja bidjat vuodu ovttaárvosašvuhit ja dásseárvui. Biebmoráhkadeapmi ja borramat leat čadnon oktavuhtii ja árvvasvuhit. Dihtomielalašvuohta biebmoárbevieruid ja biebmoriggodagaid girjávuođa birra Sámis ja davviguovlluin sáhtta addit áddejumi ja eanet beroštumi ja árvvusatnima kultuvrrain eará osiin máilmmis. Oktasaš referánsarámmat sáhttet addit positiivvalaš identitehtaovdáneami. Biebmu ja dearvvašvuohta galgá leat mielde ovdánahttimin kritihkalaš jurddašemi, ehtalaš dihtomielalašvuođa ja ovddasvástádusdovddu ohppiin, vai sii máhttet válljet biepmu mii lea sihke dearvvašvuođaovddideaddji ja guoddevaš. Oahppoplána lea vuodđuduvvon sámi árvvuide, gillii, kultuvrii ja servodateallimii.

Guovddášelemeanttat

Dearvvašvuođaovddideaddji biebmodoallu

Biebmoráhkadeami ja ráhkkanahhtima bokte borramii galget oahppit beassat vásihit biebmoilu ja ovdánahttit máhtu dorvolaš biepmu ja dearvvašvuođaovddideaddji biebmodoalu birra. Dearvvašvuođaeiseválddiid biebmorávvagat leat oahpahusa guovddážiis, ja oahppit galget oažžut áddejumi oktavuodas gaskal biebmoávdnasiid ja dearvvašvuođa ja

ovdánahttit gelbbolašvuođa máhttit válljet dearvvašlaš ja mánggabealat biebmodoalu.

Guoddevaš borrandábit ja guoddevaš geavaheapmi

Biepmu geavaheapmi ja válljen váikkuha indiviidii, birrasii ja máilbmái gos eallit. Borramiid plánema ja biebmoráhkadeami bokte galget oahppit oahppat ávkástallat biebmovávdnasiid ja biebmobázahusaid, ja áddet ahte biepmu lea ráddjejuvvon resursa, vai ohppet guoddevaš borrandábiid ja šaddet dihtomielalaš geavaheaddjin.

Biepmu ja borramat identitehta- ja kulturovdanbuktimin

Biebmo- ja borrankultuvra rievdá dađistaga, ja dasa váikkuhit biebmovánnasgeavaheapmi, máhttu, árbevierut ja sosiála dahje oskkolaš norpmat ja árvvut. Biebmoráhkadeapmi ja borramat leat suokkardeami, ovttasbarggu ja ovttašábmema sosiála arenat. Norgga ja eará riikkaid biebmokultuvrraid ja kultuvrralaš doaimmaid deaivvadeamit ovddidit girjái vuođa ja lasihit áddejumi, dihtomielalašvuođa ja diehtoáŋgirvuođa. Ná galget oahppit beassat vásihit borranilu ovttas ja ná sáhttet min biebmokultuvrrat sihke ođasmahttojuvvot ja seailluhuvvot.

Fágaidrasttideaddji fáttát

Álbmotdearvvasvuohta ja eallimis birgen

Biepmu ja dearvvašvuohta-fágas álbmotdearvvašvuođa ja eallinhálldašeami fágaidrasttildeaddji fáttás galget oahppit oažžut máhtu biebmogálvvuid ja borrandábiid birra mat leat buori dearvvašvuođa vuodđun. Biepmu ja borramiid plánema ja ráhkadeami bokte galget oahppit oažžut buori áddejumi nationála biebmorávvagiin. Fága galgá leat mielde ovddideamen álbmotdearvvašvuođa ja eastadit eallinvuohkedávddaid. Dat galgá oahpahit eallinhálldašeami ovttaskas oahppái ja leat mielde geahpedeamen sosiála dearvvašvuođaerohusaid. Borransearvevuohta ja praktihkalaš ovttasbargu fágas galgá leat mielde nannemin ohppiid iešdovddu ja sin vásáhusaid gullevašvuođas ja searvevuođas. Biebmoráhkadeapmi luonddu iešguđetlágan dálkkiid áigge sáhttá addit hálldašangálgga ja eallinhálldašeami.

Guoddevaš ovdáneapmi

Biepmu ja dearvvašvuohta-fágas lea guoddevaš ovdáneami fágaidrasttildeaddji fáttás sáhka deattuhit dan ahte sihke biebmobuvttadeapmi ja biebmogolaheapmi berrejit dáhpáhuvvat nu, ahte eai leat vahágin nationálalaččat eai ge globálalaččat, eai dál eai ge boahteáiggis. Fága galgá váikkuhit dasa ahte oahppit šaddet dihtomielalažžan sihke ehtalaš ja ekonomalaš áššiide biebmobuvttadeami ja biebmogolaheami birra ja biebmoresurssaid juohkimis, vai sii sáhttet dahkat vásttolaš válllejumiid ja

ovdánahttit buriid árvvuid ja miellaguottuid. Fága galgá váikkuhit dasa ahte oahppit ovdánahttet máhtu mo biepmu fidnen laktása globála ja struktuvrralaš beliide. Biebmolasáhus, biebmoávnнасgávppašeapmi, biebmosuverenitehta ja globála ja regionála biebmosihkkarvuolta leat guovddáš fáttát. Go ávkkástallá báikkálaš biebmoresssaid árbemáhtu ja guoddevaš luonddudoalu vuodul, de sáhttet oahppit oazžut áddejumi árvvuin ja vejolašvuodain boahhteáiggis.

Vuodđogálggat

Njálmmálaš gálggat

Njálmmálaš gálggat biepmus ja dearvvašvuodas lea máhttit gaskkustit fágalaš imaštallama ja reflekšuvnna mitalusaid ja ságastallamiid, digaštallamiid ja ovdanbuktimiid bokte. Njálmmálaš gálggaid ovdánahttin biepmus ja dearvvašvuodas vuolgá ságastallamis biebmoráhkadeami birra dasa ahte ovdanbuktit ja digaštallat eanet ahte eanet kompleksa fáttáid dearvvašvuoda, biebmogolaheami ja biebmosihkkarvuoda birra. Dađistaga fertejit oahppit geavahit eanet fágasániid go galget vuoduštit iežaset välljejumiid, dahje go galget searvat fágalaš digaštallamiidda.

Máhttit čállit

Máhttit čállit biepmus ja dearvvašvuodas lea hábmet teavsttaid maid geavaha biebmoráhkadeamis ja borramiid oktavuodas. Máhttit čállit fágas lea maddái gaskkustit fágalaš gelbbolašvuoda ja máhttit albmanahttit oaviliid ja välljejumiid. Čállingálggaid ovdánahttin biepmus ja dearvvašvuodas vuolgá máhttimis čállit álkes gávppašanlisttuid ja oanehis, ovtastuvvon teavsttaid dasa ahte máhttit plánet ja hábmet biebmorávvagiid ja fáluid.

Máhttit lohkat

Máhttit lohkat biepmus ja dearvvašvuodas lea áddet, dulkot ja árvvoštallat biebmorávvagiid, tabeallaid ja illustrašuvnnaid biebmoráhkadeami oktavuodas. Lea maddái áddet ja árvvoštallat áigeguovdilis fágateavsttaid. Lohkangálggaid ovdánahttin fágas vuolá áddemis álkes illustrašuvnnaid ja ovtastuvvon teavsttaid báhpáris ja šearpmas dasa ahte dulkot ja kritihkalaččat árvvoštallat eanet kompleksa fágateavsttaid, govvošiid ja tabeallaid iešguđet mediain.

Máhttit rehkenastit

Máhttit rehkenastit biepmus ja dearvvašvuodas lea dovdát ja geavahit loguid ja volumna, deattu, hivvodaga, cuovkkaid, gorreloguid, áiggi, temperatuvrra ja geometralaš govvošiid namahusaid biebmoráhkadeami oktavuodas. Dat lea maddái rehkenastit ja árvvoštallat biebmorávvagiid poršuvnnaid ja gaskkustit loguid ja lohkomateriálaid go galgá buohtastahttit dahje digaštallat fágalaš ja

fágaidrasttildeaddji fáttáid. Rehkenastingálggaid ovdánahttin vuolgá máhttimis geavahit rivttes latnja- ja deaddoovttadagaid ja ráhkadit álkes diagrámmaid ja tabeallaid dasa ahte máhttit geavahit iešguđetlágan matematihkalaš gálggaid biebmoráhkadeami plánemis ja čađaheamis. Dasto gullá ovdánahttimii máhttit ráhkadit eanet kompleaksa tabeallaid ja govvošiid čálalaš bargguin.

Digitála gálggat

Digitála gálggat biepmus ja dearvvašvuodas lea máhttit geavahit mánggalágan digitála resurssaid ja teknologijaid nannet praktihkalaš biebmoráhkadangálggaid. Lea maddái gaskkustit ja árvvoštallat digitála teaksta-, jietna-, govva- ja filbmafiillaid mat leat áigeguovdilat ja mearkašahhtit fágii. Digitála gálggaid ovdánahttin biepmus ja dearvvašvuodas vuolgá máhttimis geavahit digitála resurssaid ohcat dieđuid, čuovvut biebmorávvagiid ja ovdanbuktit faktaid, dasa ahte máhttit geavahit mánggalágan digitála resurssaid kritihkalaččat árvvoštallat dieđuid iešguđetlágan mediain ja mitalit fágalaš reflešuvnnaid birra. Ovdánahttin sáhtta maddái vuolgit álkes teknologija geavaheamis dasa ahte geavahit guhkás ovdánan teknologija biebmoráhkadeami oktavuodas.

Gealbomihttomearit ja árvvoštallan

Gealbomihttomearit ja árvvoštallan 4. ceahki maŋŋá

Gealbomihttomearit 4. ceahki maŋŋá

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttit

- čuovvut buori hygiená prinsihpaid biebmoráhkadeami oktavuodas
- geavahit reaidduid, latnja- ja deaddoovttadagaid ja álkes teknihkaid biebmoráhkadeami oktavuodas
- dovdat máisttuid biepmus ja imaštallat manne olbmot vásihit máisttuid iešguđet láchkai
- mitalit mat leat dearvvašlaš ja mánggabealat biepmu dovdomearkkat ja manne dat leat dehálaččat dearvvašvuhtii
- searvat báikkálaš biebmogálvvuid ávkkástallamii ja biebmogilvimii borramušráhkadeami várás
- ávkkástallat báikkálaš biebmogálvvuid biebmoráhkadeamis ja ovdanbuktit buvttadanviđjii lađđasiid biebmogálvvus borramin
- áimmahuššat biepmu, čilget manne lea dehálaš dahkat dan ja mitalit árbevirolaš vugiid birra gieđahallat orgánalaš bázahusaid
- čađahit borramiid dollagáttis ja eará árbevirolaš sajiin ja geavahit mitalusaid reflekteret sihkkarvuodá birra ja luonddu vuhtiiváldima birra

- ráhkadit álkes ja máŋggabealat borramiid ja ságastallat borrandábiid birra norgga ja sámi kultuvrras ja eará kultuvrrain, ja árvvuid birra boradit ovttas earáiguin

Dađistaga árvvoštallan

Dađistaga árvvoštallan galgá leat mielde ovddideamen oahppama ja gelbbolašvuoda fágas. Oahppit čájehit ja ovdánahttet gelbbolašvuoda biepmus ja dearvvašvuodas 1., 2., 3. ja 4. ceahkis go ráhkadit biepmu ja lámččet borramiid, ja go ságastallet mo biebmoválljen ja borramat sáhttet váikkuhit min dearvvašvuhtii ja máilbmái gos eallit.

Oahpaheaddji galgá diktit ohppiid váikkuhit oahpahussii ja arvosmahttit oahppanhálu máŋggabealat, praktihkalaš bargguid bokte gievkkanis ja eará heivvolaš oahppanarenain. Oahpaheaddji ja oahppit galget gulahallat ohppiid ovdáneami birra biepmus ja dearvvašvuodas. Oahppit galget beassat geahččaladdat. Ohppiid čájuhuvon gelbbolašvuoda vuodul galget oahppit beassat muitalit maid sii orrot máhttimin ja maid máhttet buorebut go ovdal. Oahpaheaddji galgá oaivadit viidásit oahppama birra ja heivehit oahpahusa nu ahte oahppit besset geavahit rávvagiid ovddidit iežaset gelbbolašvuoda ráhkadit árbevirolaš biepmuid mat addet vuodu buori dearvvašvuhtii ja šaddat diehtomielalaš golaheaddjin.

Gealbomihttomearit ja árvvoštallan 7. ceahkki

Gealbomihttomearit 7. ceahki maŋŋá

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttit

- geavahit reaidduid, vuodđoteknikkaid ja biebmoráhkadanmetodaid ráhkadit dorvvolaš ja guoddevaš biepmu mii addá vuodu buori dearvvašvuhtii
- geavahit áiccuid suokkardit ja árvvoštallat biepmu máisttuid ja tekstuvrra ja suokkardit biebmobardima lihttái guossoheami várás
- dovdát ja válddahit vuodđomáisttuid ja suokkardit ja digaštallat mo máisttut sáhttet váikkuhit biebmopreferánssaide ja biebmoválljeupmái
- geavahit biebmorávvagiid biebmoráhkadeamis, maddái njálmmálaš, ja rehkenastit ja árvvoštallat poršuvnnaid hivvodaga, sihke digitála resurssaid vehkiin ja daid haga
- čájehit oktavuodaid gaskal biebmogálvojoavkkuid ja biebmoávdnasiid mat leat dehálaččat buori dearvvašvuhtii
- geavahit biebmomerkema ja biebmodoallomodeallaid ráhkadit dearvvašlaš, máŋggabealat ja guoddevaš biebmodoalu ja reflekeret iežas välljejumiid birra
- geavahit digitála reaidduid buohtastahttit ja ságaškuššat sisdoalločilgehusaid ja máidnosiid iešguđet mediain
- fuolahit, gieđahallat ja ávkkástallat biebmogálvvuid guoddevaš lámkai

- geavahit árbevirolašmáhtu biebmogolaheami birra ja reflekteret iežas biebmogolaheami birra
- ráhkadit biepmu dolas ja eará árbevirolaš biebmoráhkadanarenain ja ságastallat borranvieruid birra goađis/lávus ja mo sosiála searvevuotta borramiin sáhtta leat mielde nannemin buori dearvvašvuoda
- ráhkadit biepmuid iežas kultuvrras ja eará kultuvrrain ja buohtastahttit biebmogálvogeavaheami ja borranvieruid, ja reflekteret mo biebmorábevierut gullet oktii luondduin ja eallinvugiin iešguđet guovlluin.

Dađistaga árvvoštallan

Dađistaga árvvoštallan galgá leat mielde ovddideamen oahppama ja gelbbolašvuoda fágas. Oahppit čájehit ja ovdánahttet gelbbolašvuoda biepmus ja dearvvašvuodas 5., 6. ja 7. ceahkis go ráhkadit, suokkardit ja árvvoštallet biepmu ja borramiid, ja go reflekterejit čuolmmaid birra mat gusket biebmodollui, dearvvašvuhtii ja biebmogolaheapmái.

Oahpaheaddji galgá diktit ohppiid váikkuhit oahpahussii ja arvvosmahttit oahppanhálu mánggabealat, praktihkalaš bargguid bokte gievkkanis ja eará heivvolaš oahppanarenain. Oahpaheaddji ja oahppit galget gulahallat ohppiid ovdáneami birra biepmus ja dearvvašvuodas. Oahppit galget beassat geahččaladdat. Ohppiid čájehuvvon gelbbolašvuoda vuodul galget oahppit beassat muitalit maid sii orrot máhttimin ja maid máhttet buorebut go ovdal. Oahpaheaddji galgá oaivadiid viidásit oahppama birra ja heivehit oahpahusa nu ahte oahppit besset geavahit rávvagiid ovddidit iežaset gelbbolašvuoda ráhkadit guoddevaš biepmu mii addá vuodu buori dearvvašvuhtii ja šaddat diehtomielalaš golaheaddjin ja biebmokultuvrra gaskkusteaddjinn.

Gealbomihttomearit ja árvvoštallan 10. ceahkki

Gealbomihttomearit 10. ceahki maŋŋá

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttit

- plánet ja geavahit heivvolaš reaidduid, teknikaid ja biebmoráhkadanmetodaidda ráhkadit dorvvolaš ja guoddevaš biepmu mii addá vuodu buori dearvvašvuhtii
- geavahit áiccuid árvvoštallat biebmogálvvuid kvalitehta, suokkardit ja kombineret máisttuid biebmoráhkadeamis ja buoridit biebmorávvagiid, fáluidda ja biebmobardima lihttaid guossoheami várás
- ráhkadit ja geahččaladdat ođđa biepmuid báikkálaš biebmoresurssain
- ságaškuššat mo biebmodoallu sáhtta váikkuhit buori dearvvašvuhtii ja geavahit digitála resurssaid árvvoštallat iežas biebmodoalu ja válljet dearvvašlaš ja mánggabealat biebmogálvvuid biebmoráhkadeami oktavuodas

- čilget ja kritihkalaččat árvoštallat čuoččuhusaid, rávvagiid ja dieđuid biebmodoalu ja dearvvašvuoda birra
- kritihkalaččat árvoštallat dieđuid biebmobuvttadeami birra ja ságaškuššat mo golaheaddjifápmu sáhtta váikkuhit báikkálaš ja globála biebmobuvttadeapmái
- suokkardit biebmogávvuid dálkkádatluottaid ja čilget mo biebmoválljen ja biebmogolaheapmi sáhttet váikkuhit birrasii, dálkkádahkii ja biebmosihkkarvuhtii
- geavahit sámi doahpágiid eelliid njuovvamis ja rihttemis, guliid čollemiid ja fileteremis ja válddahit mo iešguđet ruovjijt ávkkástallojuvvojit
- suokkardit árbevirolaš seailuhanmetodaid nugo sálten, goikadeapmi ja suovastuhttin iešguđet biebmoquovlluin
- ráhkadit iežas kultuvrra, davviguovlluid kultuvrraid, eamiálbmotkultuvrraid ja eará kultuvrraid biepmu ja buohtastahttit biebmoárbevieruid ja čilget mo identitehta ja gullevašvuodta ovdanbuktojuvvojit ja gaskkustuvvojit biepmu ja borramiid bokte

Dađistaga árvoštallan

Dađistaga árvoštallan galgá leat mielde ovddideamen oahppama ja gelbbolašvuoda fágas. Oahppit čájehit ja ovdánahttet gelbbolašvuoda biepmus ja dearvvašvuodas 8., 9. ja 10. ceahkis go ráhkadit, suokkardit ja árvoštallet biepmu ja borramiid, ja go reflekterejit čuoččuhusaid birra mat gusket biebmodollui ja dearvvašvuhtii, biebmobuvttadeapmái, biebmoválljemii ja golaheaddjifápmui ja identitehtii ja biebmoakultuvrii.

Oahpaheaddji galgá diktit ohppiid váikkuhit oahpahussii ja arvosmahttit oahppanhálu mánggabealat, praktihkalaš bargguid bokte gievkkanis ja eará heivvolaš oahppanarenain. Oahpaheaddji ja oahppit galget gulahallat ohppiid ovdáneami birra biepmus ja dearvvašvuodas. Oahppit galget beassat geahččaladdat. Ohppiid čájehuvvon gelbbolašvuoda vuodul galget oahppit beassat mitalit maid sii orrot máhttimin ja reflekteeret iežaset fágalaš ovdáneami birra. Oahpaheaddji galgá oaivadit viidásit oahppama birra ja heivehit oahpahusa nu ahte oahppit besset geavahit rávvagiid ovddidit iežaset gelbbolašvuoda ráhkadit guoddevaš biepmu mii addá vuoddu buori dearvvašvuhtii ja šaddat diehtomielalaš ja vásttolaš golaheaddjin ja biebmoakultuvrra gaskkusteaddjin.

Oppalaš árvoštallan

Oppalašarvosátni galgá čájehit oahppi ollislaš gelbbolašvuoda biepmus ja dearvvašvuodas, go oahpahuš loahpahušvuodas maŋŋá 10. ceahki. Oahpaheaddji galgá plánet ja láchit dili nu ahte oahppit besset čájehit iežaset gelbbolašvuoda iešguđet láchkai mat fáttmástit áddejumi, reflekšuvnna ja kritihkalaš jurddašeamii iešguđet oktavuodain. Oahpaheaddji galgá bidjat arvosáni biepmus ja dearvvašvuodas oahppi čájehuvvon gelbbolašvuoda vuodul go praktihkalaččat ja suokkardeaddji láchkai lea bargan biepmuin ja

borramiiguin. Árvosátni galgá maiddáí leat oahppi čájehuvvon gelbbolašvuoda vuodul go oahppi lea čájehan máhtu ja áddejumi fága sisdollui ja oktavuodaide.

Árvvoštallanortnet

Oppalaš árvvoštallan

10. jahkeceahkis dahje dan ceahkis mas fága loahpahuvo: Oahppit galget oažžut ovtta oppalašárvosáni.

Eksámen ohppiide

10. jahkeceahkis dahje dan ceahkis mas fága loahpahuvo: Ohppiin ii leat eksámen.

Eksámen privatistaide

10. jahkeceahkis dahje dan ceahkis mas fága loahpahuvo: Fágas ii leat privatistaortnet.